

Коваль Р. Листування з другом / Роман Коваль // Тернистий шлях кубанця Проходи : до історії 1-ї Сірої, 2-ї Волинської і 3-ї Залізної дивізій Армії УНР / Роман Коваль. – Вид. друге, випр. і допов. – К. ; Вінниця, 2007.

Листування з другом

Василь Прохода не стояв осторонь української громади Сан-Дієго. Зустрічався з її членами, наприклад з Олександром Скопом, хрещеним батьком свого другого онука Олега. Олесь Скоп був головою громади, активним і щедрим діячем, який фінансово підтримував українські організації. Спричинився він і до видання низки книжок молодих авторів у Києві та збірки творів Івана Багряного. Дописував гумористичні історії під псевдонімом Шпилька.

Заприязнився Василь Прохода і з бандуристом Григорієм Китастиком – хрещеним батьком Михайла, свого першого онука. На початку 1950-х років Китастик організував капелу бандуристів у м. Детройті. Під його провідом вона виступала в різних країнах.

Відновив Василь Хомович і стосунки з подебрадцями Миколою та Лідєю Гадзяцькими, які переїхали з Гренд-Репідса у Каліфорнію й тепер жили неподалік.

І все ж кубанець в Америці відчував себе чужим. Він переживав, що мало кого цікавить – і як людина, і як автор. Гідно прожити життя виявилось "замало", щоб здобути повагу в суспільстві "заокеанських патріотів". Напевно, причиною стали скромні статки, адже якби він був мільйонером, то люди горнулися б і раділи, якби він звернув на них увагу.

Бажаючи, щоб Василь підвищив самооцінку, Биковський взявся за своєрідні терапевтичні сеанси. "Тебе шанують і цінять (у середовищі УВАН), – писав Лев, – як людину конструктивної думки і дій..." [60].

І все ж кубанець почувався ідейно самотнім і тяжко переживав, що його твори не завжди публікували. "...Тут, у нашій "діяспорі", – відповідав він, – прихильників моєї творчості дуже мало" [48А]. "Наше діаспорне суспільство моєю творчістю не цікавиться, – зазначав Прохода в іншому листі, – як взагалі кожним культурним проявом не цікавиться й книжок не читає" [54].

Страждав кубанець і від критики на свою адресу. "Написав мені В. Іванис, – повідомляв він, – що на засіданні Генради НТШ 25.12.66 в час перерви було кимось згадано моє ім'я. (Матвій) Стахів гостро zareагував, кажучи, що писання Проходи не заслуговують уваги як неправдиві, фантазійні. Дехто змягчив цю опінію, а Р. Смаль-Стоцький зазначив, що знає п. Проходу за поважну людину, отже, треба бути обережним з... (такими) твердженнями" [51].

Напочатку, поки старий сірожупанник не встиг пізнати української діаспори, йому в Америці подобалося. Та чим більше спостерігав, тим сумніше ставало на серці. У листі до Биковського Прохода зазначав: "Крім отих "будинків, авт і банкових конт", чужою для мене є діаспорна побожність з церковним гуртуванням та антагонізмом до інакше віруючих. Чужим мені є еміграційна апологетика та параноїдальний стиль думання й поступування деяких діячів та українських заокеанських генералів, таких як, наприклад, генерал Вишнівський, який у "Нашій Батьківщині" покритив мене, вульгарно висловлюючись, "мокрим рядом". Звичайно, був би я ні м'ясом ні рибою – мене б не ганьбили, але те суспільство, в якому те оганьблення знаходить співзвучність, мені чуже..." [53].

Василь Прохода переживав, що його ніяк не приймуть до УВАН. Роздратування вирвалося у листі до Биковського: "Любомир Винар повідомив, що мене прийняли в число членів Українського Історичного Товариства. Надіслав йому список моїх праць, яких набралось вже 33. А "ареопаг" УВАН вважає мене недостойним бути найменшим членом-співробітником. Що там за великі академіки?.." [64].

Це зачепило Биковського, але він відповів врівноважено: "Пишеш, що Тебе обрали членом Українського Історичного Товариства! Це дуже добре, але це не є жодне відзначення! Членом Т-ва може бути кожен історик і прихильник (любитель) історії, що внесе 10 дол. річно. За те отримує безкоштовно часопис "Український історик". Членом Т-ва може бути Твоя Шановна Дружина, син та невістка, якщо вони є прихильниками історії та внесуть 10 дол. річно... Отже, не членство в Українському Історичному Товаристві, а можливість друкуватися на сторінках їхнього часопису має для нас значення" [64].

Далі Биковський пояснив різницю між Українським історичним товариством і УВАН. Українська вільна академія наук задумувалась як продовження Української (а потім Всеукраїнської) академії наук. До неї нові члени не приймаються, а вибираються. Перший науковий ступінь – це член-співробітник, другий – член-кореспондент, і найвищий – дійсний член. Головним критерієм в УВАН є не громадська чи публіцистична, а науково-дослідницька діяльність. Дійсними членами УВАН є такі світила, як історик Олександр Оглоблин, мовознавець Юрій Шевельов, візантолог Ігор Шевченко, монголознавець Омелян Пріцак, філософ Дмитро Чижевський. Раніше УВАН очолював визначний історик Дмитро Дорошенко.

Биковський не тільки роз'яснював, а й намагався прискорити процес прийняття товариша до Української вільної академії наук. 25 вересня 1967 року Денверська група звернулася до президії УВАН у США з листом, який підписали дійсні члени академії В. Гвоздецький (голова Денверської групи) та Ф. Украдига, а також член-кореспондент УВАН Лев Биковський. В листі зазначалося, що "інженер В. Х. Прохода був не тільки активним визначним учасником українських визвольних змагань, але є й теоретиком-знавцем новітньої революційної й пореволюційної історії України... Інженер В. Х. Прохода, не дивлячись на свої літа й тяжкі переживання в концентраційних таборах ССРСР (Воркута), не стратив Духа й продовжує свою плідну чинність у журналістській і науковій площинах. Тому підтримуємо попередні заходи Денверської групи УВАН у справі його обрання і вважаємо, що інженер В. Х. Прохода є достойним кандидатом на звання члена-співробітника УВАН у США" [58].

Зрозуміло, що це була ініціатива Левка Биковського, який, попри певні недотягнення з боку кандидата, розумів його внесок в українську культуру. Попри його зусилля, Василя Проходу обрали членом-співробітником УВАН аж у грудні 1968 року. Так формально здійснилась юнацька мрія кубанця стати науковцем.

Левко Биковський критично ставився до "Думок про Правду" свого товариша, особливо це стосувалося першої її частини. "Оскільки частина перша має... короткотривалий інтерес для наступних поколінь, – делікатно писав він, – остільки частина друга є вкладом в новітню історію України" [66А]. А про "Записки Непокірливого" (ту частину, де йшлося про советські тюрми і табори) Левко Биковський висловився так: "Страшний документ часу! Який не відповідає свідченням Світлани – дочки Сталіна, що недавно опубліковані, на тому вона заробила мільйони! Буду щасливий, коли Твої спомини нарешті будуть видруковані і залишаться для майбутніх поколінь" [65].

Найвище оцінював Левко Биковський першу працю Василя Проходи – "Записки до історії Сірих, або Сірожупанників", опубліковану у журналі "За Державність" у Каліші наприкінці 1920-х років. "Мені здається, – зазначав Биковський, – що Твоє ім'я залишиться на многі десятиліття в пам'яті поколінь для наукових цілей, власне, завдяки цій розвідці... і Твоїм "Запискам Непокірливого"... Інші праці, рецензії, полеміка і т. п. мають короткотривалу вартість..." [69].

Напередодні Нового 1970 року Василеві Проході пощастило отримали фотокопії своєї ґрунтовної праці "Українське сокільство", яку він вважав втраченою. Виявляється, у травні – червні 1932 року в чотирьох числах її опублікував "Канадійський Фармер". "Я і тепер підписав би її з радістю", – казав Василь Прохода [56].

А за кілька місяців перед тим сталася, може, головна подія життя Василя Проходи – вийшов перший том його "Записок Непокірливого". Про це товариша поспішив повідомити Левко Биковський. "Поява цієї книжки є зворотнім пунктом в писанні і публікуванні мемуарів на чужині, – писав він 9 вересня 1969 року. – Ти "зламав" своєю об'єктивністю і правдивістю опису дотеперішній спосіб брехні, самообману й самохвальства, що заповнював сторінки того роду творів. Ти дав справжній документ для пізнання тої доби і розуміння її перебігу. Це Твоя велика заслуга" [67].

Про це ж писав Биковський і в передмові до книги: "...Не погодившись як "непокірливий" з пануючою-урядовою в СРСР фальшивою метою "соцреалізму", він (Василь Прохода) щасливо уникнув і тенет бундючної апологетики, вельми розповсюдженої серед української еміграції. Автор простує своїм власним шляхом до своєрідно ним виробленого... ідеалу УКРАЇНСЬКОЇ ПРАВДИ. Звідсіль надзвичайна правдивість, об'єктивізм... з одночасним оптимізмом, непохитною вірою у свій нарід там – на Рідних Землях!" [6, с. 8].

Як справжній друг Левко Юстимович викупив 10 книг і подарував по примірнику Денверській публічній бібліотеці, Слов'янській бібліотеці у Празі, кабінетові україністики у Пряшеві, Національній і університетській бібліотекам у Єрусалимі, Музею української культури у Свиднику та Державній бібліотеці у Пряшеві.

"Ця праця, – висловлював переконання бібліограф Биковський, – залишиться справжнім документом перипетій української одиниці впродовж кінця ХІХ і першої половини ХХ століття. На цьому прикладі лежить печать історії майже всього народу – всупереч фальшуванню її в світлі соцреалізму і нацреалізму, а так, як воно було справді в життю. Правдивість оповіді є основною заслугою Твоєї праці" [66].

Література

4. Биковський Л. Від Привороття до Трапезунду. Спомини (1895 – 1918). – Мюнхен – Денвер: Дніпрова хвиля, 1969.
5. Биковський Л. Із записної книжки бібліотекаря-мандрівника // ЦДАВО України, ф. 3795, оп. 5, спр. 78.
6. Биковський Л. Передмова // Записки Непокірливого: історія національного усвідомлення, життя і діяльності звичайного українця. Кн. 1. – Торонто: Пробоєм, 1967.
47. Лист Василя Хомовича Проходи з Сан-Дієго (Каліфорнія, США) до Левка Юстимовича Биковського в Денвер (Колорадо, США) від 10 квітня 1965 року.
48. Лист В. Х. Проходи до Л. Ю. Биковського від 1 березня 1966 року.
- 48А. Лист В. Х. Проходи до Л. Ю. Биковського від 25 червня 1966 року.
49. Лист В. Х. Проходи з до Л. Ю. Биковського від 12 липня 1966 року.
50. Лист В. Х. Проходи до Л. Ю. Биковського від 13 жовтня 1966 року.
51. Лист В. Х. Проходи до Л. Ю. Биковського від 16 січня 1967 року.
52. Лист В. Х. Проходи до Л. Ю. Биковського від 25 лютого 1967 року.
53. Лист В. Х. Проходи до Л. Ю. Биковського від 2 вересня 1967 року.
- 53А. Лист В. Х. Проходи до Л. Ю. Биковського від 30 січня 1968 року.
54. Лист В. Х. Проходи до Л. Ю. Биковського від 23 вересня 1969 року.
55. Лист В. Х. Проходи до Л. Ю. Биковського від 3 грудня 1969 року.
56. Лист В. Проходи до Л. Ю. Биковського від 29 грудня 1969 року.
57. Лист В. Х. Проходи до Л. Ю. Биковського від 23 січня 1970 року.
58. Лист Денверської групи УВАН у США до Президії УВАН у США з Денвера 25 вересня 1967 року.
59. Лист Левка Юстимовича Биковського з Денвера (Колорадо) Василеві Хомовичу Проході у Сан-Дієго (Каліфорнія) від 27 червня 1965 року.
60. Лист Л. Ю. Биковського В. Х. Проході від 30 січня 1966 року.

61. Лист Л. Ю. Биковського В. Х. Проході за осінь 1966 р., точну дату якого не встановлено.
62. Лист Л. Ю. Биковського В. Х. Проході від 7 жовтня 1966 року.
63. Лист Л. Ю. Биковського В. Х. Проході від 8 жовтня 1966 року.
64. Лист Л. Ю. Биковського В. Х. Проході від 27 лютого 1967 року.
65. Лист Л. Ю. Биковського В. Х. Проході від 27 жовтня 1967 року.
66. Лист Л. Ю. Биковського В. Х. Проході від 8 березня 1968 року.
- 66А. Лист Л. Ю. Биковського В. Х. Проході від 10 вересня 1968 року.
67. Лист Л. Ю. Биковського В. Х. Проході від 9 вересня 1969 року.
68. Лист Л. Ю. Биковського В. Х. Проході від 18 січня 1970 року.
69. Лист Л. Ю. Биковського В. Х. Проході від 10 лютого 1970 року.